

MUSCILLANEA

uitgegeven door de

VLAAMSE
WERKGROEP
BRYOLOGIE &
LICHENOLOGIE

2014

Nr 34

Mossen van de Damvallei (Destelbergen) Verslag van de excursie op 27 april 2013

Wouter Van Landuyt¹ & Dirk De Beer²

Inleiding

De Damvallei is een laagveengebied dat verspreid ligt over de gemeenten Destelbergen en Laarne. Het ontstaan van het gebied situeert zich op het einde van de laatste ijstijd toen de Schelde door de piekdebieten van het smeltwater zich een weg baande in het omliggende landschap en een meander uitschuurde tot de omvang van de huidige Damvallei. In de loop van de tijd raakte de meander vol gegroeid met water en moerasplanten. Er ontstond een veenmoeras en de rivier verliet het gebied. De vele turfputten in het gebied zijn het resultaat van turfwinningen voor brandstof.

In de jaren 1960 werd het gebied jammer genoeg in vier gesneden door de aanleg van twee autosnelwegen met bijhorende verkeerswisselaar. Het gebied werd ingepalmd door weekendhuisjes, beplant met populieren en de glorie van het moerasgebied verdween. In 1994 keerde het tij toen de eerste reservaatpercelen gekocht werden en dankzij een Life-project van Europa werd in 2004 gestart met een grootschalig herstelproject.

De geschiedenis van de Damvallei en een overzicht van haar biodiversiteit komen uitgebreid aan bod in het boek “De Damvallei, een bloeiend verhaal” (Bogaert *et al.* 2008). Mossen ontbreken echter in dit verhaal en naar aanleiding van dit kennishiaat werden door de eerste auteur enkele individuele inventarisaties uitgevoerd, aangevuld door de excursie van de VWBL op 27 april 2013. Bij deze laatste excursie werd de aandacht toegespitst op de deelgebieden “de Bochten” en “den Hauw” die in hoofdzaak op het grondgebied van de gemeente Destelbergen gelegen zijn geïnventariseerd.

De Bochten

De Bochten is de naam voor enkele turfputten in het noordoosten van de oude meander die de Damvallei vormt. De Bochten omvatten twee turfputten, aanpalende hooilanden, wat elzenbroekbossen en een wilgenbroek op een drijftil. De hooilanden bestaan uit dottergraslanden doorsneden door talrijke slotjes. De hooilanden worden bepaald door dotterbloem, echte koekoeksbloem, grote ratelaar en hier en daar ook soorten als kleine valeriaan, moeraskartelblad, moeraskruiskruid en breedbladige orchis. In de slotjes vind

¹ Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Kliniekstraat 25, B-1070 Brussel.

² Amerikalei 214, B-2000 Antwerpen

je kikkerbeet en grote boterbloem. Tot eind de jaren '60 waren sommige turfputten nog volledig vol gegroeid met krabbenscheer (Robbrecht & Stieperaere 1986). De laatste poel met krabbenscheer verdween omstreeks 1990. Momenteel loopt een herintroductiepoging met origineel materiaal maar vraat door Canadese ganzen en meerkoeten hypothekeren het succes.

Wat betreft de mossen zijn vooral *Calliergonella cuspidata*, *Calliergon cordifolium* en *Plagiomnium ellipticum* algemeen vertegenwoordigd in de hooilanden met hier en daar ook *Climacium dendroides*, *Physcomitrium pyriforme* en op een enkele plaats ook *Philonotis fontana*.

Het wilgenbroekbos op de drijftil in de noordoostelijke hoek van de Bochten leverde minder epifyten op dan verwacht. *Orthotrichum pulchellum* was massaal aanwezig, naast uiteraard *O. affine* en *O. diaphanum*. Voor de andere klassiekers zoals *Frullania dilatata*, *Radula complanata* en *Metzgeria furcata* was het al wat meer zoeken. Meest bijzondere soort was nog *Metzgeria violacea*. Terrestrisch werd *Sphagnum squarrosum* gevonden. *Sphagnum fimbriatum*, die hier eerder ook al gevonden is, werd tijdens de excursie van de werkgroep niet teruggevonden.

Naast de hooilanden en het trilveen werd ook nog even gezocht in de aanpalende populierenaanplant (met o.a. *Syntrichia papillosa*) en aan een betonnen duikertje aan het begin van de veldweg naar de Bochten.

Den Hauw

Over het deelgebied 'den Hauw' (Thuet 1939, 1942, 1943, 1946) (of 'den Houw' in sommige bronnen) wordt in de botanische literatuur meermaals bericht. Het terrein is vrij gevarieerd in microreliëf met drogere zandige delen, kleiige delen en lagere gelegen venige hooilanden. Het was onder Gentse botanici vooral bekend omwille van zijn hooilanden met massa's harlekijnorchissen. In de oude excursieverslagen wordt zelf lyrisch gesproken over 'de roze gloed van de harlekijnen'. In de jaren '60 en '70 zijn de meeste graslanden omgezet in populierenaanplanten. Bij het life project werden de populierenaanplanten terug omgezet in graslanden met een vrij spectaculair herstel van vele soorten uit de zaadbank. Harlekijnorchissen zijn voorlopig niet teruggekeerd maar met soorten als blauwe knoop, voorjaarszegge, gewone vleugeltjesbloem, moeraskartelblad en weidekervel kan toch van een succes gesproken worden.

Hier en daar tussen de oorspronkelijke hooilanden lagen ook hakhoutbosjes van essen en elzen met overstaanders van eik. Deze oudere bosjes werden bij het herstelproject gespaard. Tijdens de VWBL-excursie verdwenen de excursiedelnemers al snel in deze bosjes en kwamen enige tijd later terug te voorschijn met een rijke oogst aan epifyten. Met name het rabattenbos met essenhakhoutstoven was bijzonder soortenrijk. Naast de soorten die al in de

voormiddag gevonden werden werd ook *Cololejeunia minutissima* gevonden, naast *Leskea polycarpa* en *Pylaisia polyantha*.

Foto 1. *Orthotrichum patens* in de Damvallei, Den Hauw (Foto Wouter Van Landuyt).

Er werden hier maar liefst negen soorten *Orthotrichum*'s aangetroffen waaronder *O. lyellii*, *O. pulchellum*, *O. striatum*, *O. stramineum* en *O. tenellum* vrij courant. De meest bijzondere vondsten waren echter *O. patens* en als absolute topper *O. acuminatum*. Deze vondst is slechts de tweede vondst voor België na een eerdere vondst amper twee maanden eerder door Joost Reyniers in Lippelo (<http://waarnemingen.be/soort/view/17474>, Ellis *et al.* 2014).

Excursiedeelnemers

Dirk De Beer, Herman Stieperaere, Wouter Van Landuyt, Lydia Peeters, Patrik Oosterlynck, Leo Van Herbruggen, Ward Vercruyssen (enkel voormiddag)

Literatuur

Bogaert D., De Beelde T., De Cocker J., De Groote M., De Mol R., Hendrickx F., Meuris L., Moors M., Van de Woestijne S., Verhellen G. (2008). De Damvallei: een bloeiend verhaal. Mechelen: Natuurpunt. 175 p.

- L. T. Ellis, M. Aleffi, A. K. Asthana, A. Srivastava, V. A. Bakalin, N. Batan, T. Özdemir, H. Bednarek-Ochyra, E. A. Borovichev, M. Brugués, M. J. Cano, S. S. Choi, D. De Beer, J. Eckstein, P. Erzberger, V. E. Fedosov, A. Ganeva, R. Natcheva, C. A. Garcia, C. Sérgio, R. Garilleti, B. Albertos, F. Puche, S. Gücel, M. Higuchi, V. Hugonnot, K. Hylander, M. Kirmacı, G. Aslan, T. Koponen, F. Lara, V. Mazimpaka, H. van Melick, F. Müller, H. Özenoglu Kiremit, B. Papp, E. Szurdoki, V. Plášek, L. Čihal, A. van der Pluijm, S. Poponessi, M. G. Mariotti, J. Reyniers, M. S. Sabovljević, J. Sawicki, V. R. Smith, A. Stebel, S. Ștefănuț, B.-Y. Sun, J. Váňa, R. Venanzoni (2014). New national and regional bryophyte records, 40. *Journal of Bryology* 36: 223-244.
- Robbrecht E., Stieperaere H.** (1986). De achteruitgang van *Stratiotes aloides* in de Damslootvallei bij Gent (België). *Dumortiera* 34-35:86-91.
- Thuét A.** (1939). Excursie langsheen de Damslootvallei. *Biologisch Jaarboek Dodonaea* 6: 56-61.
- Thuét A.** (1942). Biogeografische en phytosociologische excursie naar het laagveen de Damslootvallei te Destelbergen-Heusden op Zondag 22 juni 1941. *Biologisch Jaarboek Dodonaea* 9: 99-128.
- Thuét A.** (1943). Phytosociologische aantekeningen van een perceel hooiland in de Damslootvallei. *Biologisch Jaarboek Dodonaea* 10: 118-124.
- Thuét A.** (1946). Merkwaardige plantengezelschappen in en om de Damslootvallei. *Biologisch Jaarboek Dodonaea* 13: 277-278.

Soortenlijst

Bezochte deelgebieden:

- 1: Destelbergen, Damvallei, De Bochten, D3.24.21: eerst bezochte hooiland op einde Meersakkerstraat, ten zuiden oude rivierarm; weinig wilgenbroekbos; populierenaanplant
- 2: Destelbergen, Damvallei, De Bochten, D3.14.43: Meersakkerstraat (vlier); tweede hooiland ten noorden oude rivierarm, duikermuurtje aan begin van de Meersakkerstraat
- 3: Destelbergen-Laarne, Damvallei, Den Hauw, D3.24.14: parkeerplaats einde Asserij, stukgereden weg, wilgenbroek, hooiland
- 4: Destelbergen, Damvallei, Den Hauw, D3.24.21: rabattenbos met veel es in de rand

Nummers: volgnummer deelgebied; DDB: Dirk De Beer, WVL: Wouter Van Landuyt; initialen in hoofdletters: herbariummateriaal bewaard; kleine letters: microscopisch nagekeken; nummer zonder locatie: veldwaarneming; x* en WVL*: extra waarnemingen en herbariumspecimens van de eerste auteur gedurende privé excursies op 22-9-2010 en 3-10-2010

Levermossen (9)

Cololejeunea minutissima 3; *Frullania dilatata* 1, 3, 4 (x, WVL*); *Lophocolea bidentata* 1, 3; *Lophocolea heterophylla* 1; *Lophocolea semiteres* 1 (x, WVL*); *Marchantia polymorpha* 1; *Metzgeria furcata* 1, 3, 4; *Metzgeria violacea* 1, 3; *Radula complanata* 1, 3, 4.

Bladmossen (62)

Amblystegium serpens 1, 3, 4; *Atrichum undulatum* 1, 3; *Aulacomnium androgynum* 1; *Barbula unguiculata* 1, 3; *Brachythecium rivulare* 1 (DDB); *B. rutabulum* 1, 3, 4; *B. salebrosum* 4; *Bryum argenteum* 1, 3; *B. barnesii* 1, 2 (WVL*), 3; *B. capillare* 3; *B. pallens* 2 (WVL*), 3; *B. subapiculatum* 3 (DDB); *Calliergon cordifolium* 1, 2 (x, WVL*), 3; *Calliergonella cuspidata* 1, 2, 3; *Ceratodon purpureus* 1; *Climacium dendroides* 2, 3; *Cryphaea heteromalla* 2 (x, WVL*), 3, 4; *Dicranella staphylina* 3; *Drepanocladus aduncus* 1, 2, 3; *Fissidens taxifolius* 4 (WVL*); *Funaria hygrometrica* 3; *Grimmia pulvinata* 2, 3; *Homalothecium sericeum* 4; *Hypnum cupressiforme* 1, 2, 3, 4; *Isoetecium myosuroides* 3; *Kindbergia praelonga* 1, 3, 4; *Leptodictyum riparium* 1, 2 (x, WVL*), 3, 4; *Leskea polycarpa* 3, 4 (x, WVL*); *Mnium hornum* 1; *Orthotrichum acuminatum* 4 (DDB); *O. affine* 1, 2, 3, 4; *O. anomalum* 2, 3; *O. diaphanum* 1, 2, 3, 4; *O. lyellii* 3, 4; *O. patens* 4 (WVL); *O. pulchellum* 1, 3, 4; *O. speciosum* 3; *O. stramineum* 3, 4; *O. striatum* 3, 4; *O. tenellum* 4; *Oxyrrhynchium hians* 1, 3; *Philonotis fontana* 2 (DDB); *Physcomitrium pyriforme* 1, 2, 3; *Plagiomnium affine* 3; *P. ellipticum* 1 (DDB), 2 (x, WVL*); *P. undulatum* 3; *Plagiothecium succulentum* 3; *Pohlia wahlenbergii* 3; *Pylaisia polyantha* 4; *Rhizomnium punctatum* 1, 3; *Rhynchostegium confertum* 1, 3, 4; *Sanionia uncinata* 3; *Schistidium crassipilum* 3; *Sphagnum squarrosum* 1; *Syntrichia calcicola* 2, 3; *S. papillosa* 1, 2 (WVL*), 4; *S. laevipila* 2 (WVL*); *S. virescens* 4; *Tortula muralis* 2, 3; *Ulotia bruchii* 1, 2 (WVL*), 3, 4; *U. crispa* 3, 4; *U. phyllantha* 3.